

יודו לה' חסדו

פרסומי ניסא

פרשתנו מפרטת את דיניהם של קרבנות שונים וביניהם קרבן השלמים, הנחלק לשני סוגים: שלמי תודה ושלמי נדבה. שני הקרבנות הללו שונים זה מזה הן במנחת הלחם הבאה עמם והן בזמן היתר אכילתם, כמפורש בפסוקים:

וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב לה'. אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן וסלת מרֶכֶת חלת בלולת בשמן. על חלת לחם חמץ יקריב קרבנו על זבח תודת שלמיו... ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בקר. ואם נדר או נדבה זבח קרבנו ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת והנותר ממנו יאכל. והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף.

אם כן, שלמי תודה נתייחדו בכך שהם כוללים עמם ארבעה מיני לחם – חלות מצות, רקיקי מצות, סולת מורבכת וחלות לחם חמץ, ולימדונו חכמים ש"כל מין ומין עשר חלות"^א – סך הכול ארבעים לחמי תודה. מאידך, זמן היתר אכילתו של קרבן זה ושל הלחם הבא עמו קצר יותר מזה של שלמי הנדבה, יום ולילה לעומת שני ימים ולילה. בפשטות הדבר קשה: מפני מה דווקא בקרבן תודה דורשת התורה מהבעלים לאכול כמות רבה יותר בזמן קצר יותר? השיב על כך רבנו עובדיה ספורנו: "ברבות הלחם יתפרסם הנס לאוכלים רבים"^ב. והדברים מבוארים יותר באברבנאל:

ועם זה נשיב גם כן למה הבדיל השם שלמי תודה להיותם נאכלים ליום ולילה ושאר השלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, כמו שמבואר בפרשה. כי הנה היה זה כדי לפרסם הנס. וזה, שהבעל שלמי תודה כשהוא רואה ששלמיו אינם נאכלים אלא ליום ולילה עד חצות, הוא מזמין על שלמי תודתו אחיו ואוהביו ומיודעיו לאכול

^א רש"י על פי מנחות עז, א.

^ב ז יא.

ולשמוח עמו, וישאלו זה את זה על מה היה תודתו והוא יגיד להם הנסים והנפלאות שעשה עמו השם, וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו.^א אם כן, הלכותיו של קרבן תודה מכוונות אותנו להבנה שחובתו של בעל הנס להכיר בנסו, להודות עליו ולפרסמו ברוב עם.

כיום, שנים רבות לאחר ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו", כבר התרחקנו מרחק ניכר מעבודת הקרבנות וקשה לנו לראות נוכח עינינו את שגרת עבודת הקודש כפי שהייתה בימים ההם. קרבן השלמים, כך נראה, עמד במוקד עבודת ה' של כל ישראל.^ב כקרבן שאינו בא לכפרת חטא אלא בנדבת הלב, ונוסף על כך הוא מִזְמֵן גם לישראלים את הזכות לאכול מן הקודשים,^ג היה קרבן זה ביטוי עיקרי לרצונו של כל יהודי לקרב אל הקודש. אפשר לדמיין איך כל מי שנעשה לו נס היה עושה יום חג לכל קרוביו ומיודעיו בעיר הקודש, מעין עלייה לרגל זוטא, ובו היה זובח את תודת שלמיו ויושב לסעודת הודיה כיך המלך כשקדושת הקרבן חופפת על כל המסובים.

ארבעה צריכין להודות

כיום אין לנו בית מקדש, ואת ההודיה לה' על נסיו ונפלאותיו אנו מבטאים בפינו – בברכת הגומל. מדברי רש"י עולה שקיימת זיקה בין חיוב הקרבן לבין חיוב הברכה, שכך כתב:

"אם על תודה יקריבנו" – אם על דבר הודאה על נס שנעשה לו, כגון יורדי הים והולכי מדברות וחבושי בית האסורים וחולה שנתרפא, שהם צריכין להודות, שכתוב בהן: "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם ויזבחו זבחי תודה".^ד

מתוך הדברים אנו למדים שמתוך כל בעלי הנס שזכו להכיר בנסם ולהודות עליו, נתייחדו ארבעה נסים המפורשים בכתוב. המקור לדברים נמצא בסוגיית הגמרא במסכת ברכות, הדורשת את פסוקי מזמור קז שבתהלים:

אמר רב יהודה אמר רב: ארבעה צריכין להודות – יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. יורדי הים מנלן, דכתיב: "יורדי הים באניות וגו' המה ראו מעשי ה'", ואומר: "ויעמד רוח סערה יעלו שמים"

^א שם. וראה דברי הנצי"ב מוולוז'ין בהעמקדבר (ז יג): והעניין דתכלית תודה שבא על הנס הוא כדי לספר חסדי ה' שגמל עליו, ומטעם זה ריבה הכתוב בלחם ומיעט בזמן אכילת תודה מכל שלמים, היינו כדי שיהיה מרבה רעים לסעודה אחת ביום הקרבה ויהיה סיפור הנס לפני רוב אנשים.

^ב עיין רמב"ן לויקרא יט ה שקרבן שלמים נתייחד לישראל דווקא, "שהשלמים מידתן של ישראל, כמו שאמרו רבותינו (זבחים קטז, א): 'לא הקריבו בני נח שלמים', והמשכיל יבין".

^ג שלא כקרבן העולה, שאף הוא בא בנדבה אך כולו עולה כליל לה'.

^ד תהלים קז כא-כב.

ירדו תהומות", ואומר: "יחוגו וינועו כְּשָׁכֹר", ואומר: "ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקתיהם יוציאם", ואומר: "יקם סערה לדממה", ואומר: "וישמחו כי ישתקו", ואומר: "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם". הולכי מדברות מנלן, דכתיב: "תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו ויצעקו אל ה' וידריכם בדרך ישרה, יודו לה' חסדו". מי שחלה ונתרפא, דכתיב: "אָוִלִים מדרך פשעם ומעֲוֹנֹתיהם יתענו כל אכל תתעב נפשם וגו', ויזעקו אל ה' בצר להם וגו', ישלח דברו וירפאם וגו', יודו לה' חסדו". מי שהיה חבוש בבית האסורין מנלן, דכתיב: "ישבי חשך וצלמות וגו', כי המרו אמרי אל וגו'", ואומר: "ויכנע בעמל לבם וגו'", ואומר: "ויזעקו אל ה' בצר להם", ואומר: "יוציאם מחשך וצלמות וגו'", ואומר: "יודו לה' חסדו". מאי מברך? אמר רב יהודה: ברוך גומל חסדים טובים. אביי אמר: וצריך לאודווי קמי עשרה, דכתיב: "וירוממוהו בקהל עם וגו'". מר זוטרא אמר: ותרין מינייהו רבנן, שנאמר: "ובמושב זקנים יהללוהו".¹

נשאלת השאלה: האם אותם ארבעה שנקטה הגמרא הם דוגמה בלבד, והוא הדין שבכל מקרה של הצלה חל על האדם החיוב להקריב קרבן תודה ולברך ברכת הגומל, או שמא ארבעה – דווקא? נחלקו ראשונים בדבר. מדברי רש"י עולה, לכאורה, כסברה ראשונה, שכן דייק בלשונו וכתב: "על נס שנעשה לו, כגון יורדי הים" וכו' – לשון דוגמה ולא לשון של מניין דווקא. כשיטתו מפורש בשו"ת הריב"ש, המעלה להלכה שכל הניצל מסכנה יברך הגומל:

עוד שאלת הא דאמרינן בפרק "הרואה" "ארבעה צריכין להודות" בסמך פסוקי המזמור, מי נימא אלו דווקא, דהא אקרא סמכי, ואם כן אפילו נפל עליו כותל או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו וכיוצא בנסים כאלו אינו חייב לברך, או נימא דכל שכן הוא.

תשובה: נראה שצריך לברך, שהרי הולכי מדברות שצריכין להודות זהו מפני סכנת אריא וגנבי המצויים בדרכים, ואם כן כשעמד עליו אריה לטורפו אפילו בעיר אם גנבים באו לו אם שודדי לילה וניצל מהם וכיוצא בנסים אלו – כל שכן שצריך להודות. ולא הוזכרו הארבעה בכתוב אלא מפני שהם מצויים תמיד בדרך מנהגו של עולם ברוב האנשים.²

אמנם מרן הבית יוסף הביא את שיטת רבי שם טוב פלכו בשם בעלי התוספות, החולקת על דברי הריב"ש:

¹ ברכות נד, ב.

² שו"ת הריב"ש, סימן שלז.

יש אומרים שארבעה בלבד צריכין להודות, אבל אחרים שבירכו הוויא ברכה לבטלה, וכן פסק הרב רבי שם טוב פלכו בשם התוספות דאלו הארבעה דווקא, והוא הדין בכל מקום שמזכיר התלמוד מספר.

בשו"ע הביא את שתי הדעות והכריע כדעה האחרונה:

ארבעה צריכים להודות: יורדי הים כשעלו ממנה, והולכי מדברות כשיגיעו ליישוב, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. וסימנך: וכל החיים יודוך סלה – חולה, ייסורים, ים, מדבר.^ט
הני ארבעה לאו דווקא, דהוא הדין למי שנעשה לו נס, כגון שנפל עליו כותל, או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו, או שעמד עליו בעיר אריה לטורפו, או אם גנבים באו לו אם שודדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה, כולם צריכים לברך הגומל.
ויש אומרים שאין מברכין הגומל אלא הני ארבעה דווקא. וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות.^ז

לכאורה, שיטה זו שפסק השו"ע כמותה תמוהה ביותר: מדוע לא יברך מי שניצל מסכנת חיים? האם מי שנפל עליו כותל וניצל מרגיש את יד ה' הנטויה עליו לטובה פחות ממי שהיה חולה ונתרפא?^ח

נסים: מפורסמים ונסתרים

כשיטת השו"ע פסק גם הבן־איש־חי:

דווקא על הנך ארבעה, שהם: חולה, חבוש, ים, מדבר, תיקנו לברך ברכת הגומל בשם ומלכות, אבל אם נפל עליו כותל או נפל מן הסולם וכיוצא בשאר סכנות, אם ניצול יברך ברכת הגומל בלי שם ומלכות.^ט

ספרו של הבן־איש־חי, כידוע, בנוי על סדר פרשיות השבוע ומשקף את מבנה דרשותיו בבית הכנסת הגדול שבבגדאד, שבהן פתח בדברי אגדה המושכים את הלב ולאחר מכן שנה לציבור את פרקו בהלכה. קיים קשר בין דברי ההקדמה לבין הנושא ההלכתי שבו ידובר לאחר מכן, אלא שבדרך כלל נדמה שהקשר אינו הכרחי, וכי ניתן ללמוד את החלק ההלכתי

^ט שו"ע או"ח רי"ט: א.

^ז שם רי"ט: ט.

^ח ועיין במ"ב (שם ס"ק לא) שכתב שתיקנו על הד' האלה דווקא משום שהם מצויים ביותר, אך דברים שאינם שכיחים כלל אין לברך עליהם הגומל. וקשה, מדוע לא יודה אדם על נס שקרה לו אף אם אינו שכיח? וצ"ע.

^י בן איש חי, עקב, שנה ראשונה.

גם מבלי לעיין בדברי ההקדמה כלל. אלא שדווקא בסוגיה זו ניכר היטב כיצד דברי האגדה המקדימים מספקים רקע חיוני לדברי ההלכה הבאים בעקבותיהם. כך כתב הבן־אישיחי בתחילת דרשתו:

"וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל"²⁷. הנה נודע דאין אומרים לאדם "תזכור" אלא אם יש דבר שמשכיחו, וכמו שכתבו רבותינו ז"ל על פסוק "זכור את יום השבת לקדשו"²⁸ – זכרהו מדבר אחר שבא להשכיחו, ופירש מהרי"א ז"ל הכוונה כי הטבע והמנהג של האדם הוא מחייב שכחה לאדם בהלכות שבת, מפני שהאדם בכל ימי החול הוא עוסק במלאכה שנאסרת בט"ל מיני מלאכות ביום שבת, ומאחר שהוא מורגל בכך בכל ימי השבוע הנה הטבע וההרגל ודאי יביאנו לידי שכחה ביום השביעי, ולכך צריך לעורר בקרבנו כוח הזכרון להיות זוכר את השבת ופורש.

וכן העניין בהנהגת האדם בעולם־הזה בכל מין עסק שעוסק, הן במלאכה, הן במקח וממכר, הן בצורכי גופו וענייניו, מאחר שרואה שהכול מתנהג בטבע – הנה הטבע הזה המוטבע בעולם יביא את האדם לידי שכחה, שלא יזכור ויצייר בלבבו תמיד שכל עסקיו וענייניו נעשים בהשגחתו יתברך, עילת העילות וסיבת הסיבות, אלא יחשוב שהדברים נעשים בטבע, וממילא יחשוב שכוחו ועוצם ידו עשה לו החיל הזה, כי כן הוא משפט הטבע ומנהגו של עולם. ולכך הוצרך הכתוב להזהיר האדם בזכירה, מחמת כי הטבע המוטבע בעולם ודאי יביאנו לידי שכחה בדברים אלו. ועל כן תיקנו חז"ל שהם אנשי כנסת הגדולה ברכת הודאה בארבעה דברים שבהם עלול האדם יותר לתלות עניינם בטבע ומנהגו של עולם, וישכח הנהגתו יתברך המנהגת אותו בהם. והוא דאמרו רבותינו ז"ל "ארבעה צריכין להודות" שהם חולה, ייסורין, ים, מדבר, וסימנם "וכל החיים יודוך סלה", מפני כי החולה על הרוב לא יקום ממיטתו מאליו אלא על ידי רופא וסימנים [=רפואות], וכל רופא שמבין ביותר וכל סימנים שהם חשובים ביותר יהיה מהם תועלת יותר לחולה ויתרפא מחוליו במהרה, ובזה האדם רואה בעיניו כי הטבע ריפא אותו. וכן החבוש על הרוב לא יצא ממאסרו בלתי השתדלות שישתדלו בעדו הן בממון הן בפיוסים והפצרת רעים ואוהבים, והוא רואה שעזרתו באה מסיבה אנושית. וכן מדבר על הרוב לא ילך יחידי אלא עם אנשים רבים ושומרים חזקים, ורואה שבהם הייתה שמירתו ועל ידם בא לשלום למחוז חפצו. וכן היורד בים בורר לעצמו ספינה חשובה וקפטאן מבין,

²⁷ דברים ח יח.

²⁸ שמות כ ח.

ומדקדק הרבה בזה, והיינו כי חושב שעל ידי כך יהיה ניצול מנזקי הים ויגיע לשלום למחוז חפצו.

על כן בארבעה דברים אלו, שהאדם עלול יותר להיות שוכח השגחתו יתברך מפני שתולה טובתו בטבע ומנהגו של עולם, לכך תיקנו בהם ברכת הודאה שיהיה מודה בפיו ומשבח לה' יתברך שבהשגחתו הוא נשמר וניצול בכל אלה, ובזה תשתרש אמונת ההשגחה בלב האדם בכל דבר ודבר מקל וחומר.

על פי דבריו נמצאת שיטתו – ושיטת השו"ע שפסק כדברי בעלי התוספות – מובנות היטב: ודאי כל טובותיו של הקב"ה שוות לטובה, ואין כל הבדל בין אדם שהיה חולה ונתרפא לבין אדם שנפל עליו כותל וניצל. אלא שתקנת הברכה באה כדי לעורר את לב הבריות להודות גם במקום שבו אין הדבר טבעי כל כך, והוא דווקא באותם ארבעה – שבהם טובת הקב"ה נסתרת במסווה הטבע ומנהגו של עולם. הווי אומר: כשנפל עליו כותל או ירו מחבלים לעברו וניצל, הנס ברור לעין כול וממילא יפרסם אותו ויודה לה', ולכן שם לא תיקנו ברכה. מה שאין כן באלו ארבעת הדברים, שבהם אין הנס ברור כל כך, על כן ראוי חכמים לנכון לתקן ברכה דווקא עליהם כדי לחנכו להודות לה' ולהכיר בהשגחתו תמיד.

אם יזכור האדם שגם במה שנפעל על ידי "כחי ועצם ידי" לאמיתו של דבר ה' יתברך הוא הנותן בידו את הכוח, וגם באלו ארבעה דברים יודה לה' ויברך את שמו, הרי שוודאי יישא קל וחומר בעצמו וימלא פיו תודה גם על הטובות הבאות עליו באופן גלוי יותר.

דברים דומים כתב הרמב"ן בעניין חשיבות זכירת נס יציאת מצרים:

כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוך מחדשו ויודע ומשגיח ויכול... והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה... וכוונת כל המצוות שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה... שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו... ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים, שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד.^{טו}

ואכן כך הוא גם מטבע התפילה שבו אנו מתפללים בכל יום ויום: "על נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת, ערב ובוקר וצהריים", כי גם הנסים הנסתרים – נסים הם, אלא שאין בעל הנס מכיר בנסו.

הנותן לך כוח

יסוד זה שלימדנו הבן־אישיחי מובא גם בדרשותיו של הר"ן, המדגיש את העובדה שאין סתירה בין דרך הטבע וההשתדלות האנושית לבין האמונה בכך שהכול מושגח מאת ה' ומתנהל על פי רצונו וסיועו:

"וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל" – רצה בזה, כי עם היות שאמת שיש באישים סגולות מיוחדות לדבר מהדברים, כמו שיש אנשים מוכנים לקבל החכמה, ואחרים מוכנים לשית עצות בנפשם לאסוף ולכנוס, ולפי זה יהיה אמת בצד מה שיוכל העשיר לומר "פחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה", עם כל זה, עם היות שהכוח ההוא נטוע בכך, זכור תזכור הכוח ההוא מי נתנו אליך ומאין בא. והוא אומרו "וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל", לא אמר וזכרת כי ה' אלקיך נותן לך חיל, שאם כן היה מרחיק שהכוח הנטוע באדם יהיה סיבה אמצעית באספת ההון, ואין הדבר כן. ולפיכך אמר כי עם היות שכוחך עושה את החיל הזה, תזכור נותן הכוח ההוא יתברך.¹⁰

כאשר התורה מורה לנו לזכור את הנותן לנו כוח ולהודות לו, אין היא שוללת את מעורבות הכוח האנושי בפעולה הטובה והמוצלחת. ודאי, "יש באישים סגולות מיוחדות", ואכן "הכוח הנטוע באדם" מהווה גורם בעל משקל בהצלחתו החומרית. אמנם כוונת התורה היא לסייע לנו להעמיד את חיינו על הפנימיות הגנוזה בהם, ולהרחיק אותנו מן השטחיות החיצונית: לגלות את עניינו כך שנדע ונזכור תמיד שאותן סגולות שבהן נתברכנו, משמים באו לנו.

מתוך תובנה זו, ניתן למצוא בנסים הנסתרים ברכה מיוחדת העולה גם על ברכתם של הנסים הגלויים, כפי שכתב מרן הרב זצ"ל:

כשהאדם או העם בכללו עומד במצב מוסרי גבוה, אז הלא מהנהגה הטבעית שהולכת אחוזה עם סדרי החיים האנושיים, יכיר ביותר יד ה', כדברי הר"ן בדרשותיו על פסוק "ואמרת בלבבך פחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל". שבהתבונן האדם כי החיים הטבעיים וכל מסיבותיהם הכול ערוכים מאת ה' יתברך לתכלית הנשגב של השלמות האנושית, הנה יותר יכיר את קונו כשמספיק לו צרכיו בדברים טבעיים, שצריך על זה השתדלות רבה מצדו בחכמה ובדעת ובכוח גופני ונפשי, והנה יד ה' אתו על כל פרט מפרטי תנועותיו וימינו תסעדהו, הלא יתקרב יותר בזה אל ציור השלמות מאילו יעשה לו נס בפעם אחת להמציא לו מחסורו. על כן אמר: "ואמרת בלבבך

¹⁰ דרשות הר"ן, הדרוש העשירי.

פחי ועצם ידי". ובציורך בהבנה אמיתית כמה כוח וכמה עוצם יד צריך עד כדי לבוא לידי חיל זה, ולכל תנועה קלה עזרת ה' דרושה, אז על ידי זה יימשך מה שאמר "וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל".¹⁷

מצוים אנו להכיר בכוח הנתון לנו, בתכונות הטובות, בסגולות היקרות. שומה עלינו להתבונן בכל המפעל הגדול שאנו פועלים בימי חיינו, ולהכיר בעצמה ובכישרון שבעזרתם אנו מנווטים את דרכנו יום ויום ושעה שעה. אל לנו להתיירא שמא בהתבוננות זו אנו דוחקים רגלי שכינה ח"ו, כי ההפך הוא הנכון: דווקא כך אנו קוראים בשם ה' על כל פרטי תנועותינו ועל כל ברכה מברכותינו. זהו המצב האידיאלי שהאדם משתדל בכוחו ויודע שבלא סייעתא דשמיא לא יצליח. אם כן, לשם מה נצרכו נסים גלויים? לאלו אנו זקוקים כאשר מצבנו המוסרי והרוחני אינו במיטבו, כפי שהוסיף הרב וכתב:

אמנם בנפול העם ממעלתו ונשקע בהבלי החומר ואל פועל ה' לא יביט, אז בהרבותו השתדלות לא יכיר כלל יד ה' ויאמר כי ידי הושיעה לי, ולא יבוא בהנהגה טבעית אל שלמותו. על כן היו הנסים מחויבים ומוכרחים בתחילת הכרת דעת ה' בישראל, "כי נער ישראל נֶאֱהָבָהוּ"¹⁸, אהבת הנער והילד הוא הנהגה כזאת שלגדול אינה בכלל הנהגת האהבה. למשל, אהבת הנער תהיה כשייתן אביו מחסורו משלו, ושל הילד הקטן תהיה כשייתן גם כן לתוך פיו, ושל הגדול תהיה האהבה כשימציא לו מעמד שיוכל ליהנות מיגיע כפו וחריצותו.¹⁹

הן הן הדברים גם להנהגת כלל ישראל בדורנו, החל מראשית צמיחת גאולתנו ועד היגלות עלינו אור גאולה שלמה. האם ראויה ומשובחת היא הגאולה הבאה בנסים גלויים, כדוגמת יציאת מצרים, או הגאולה הבאה בכוח בני ישראל הפועלים עם א-ל? מרן הרב זצ"ל משיב:

וכן הגאולה העתידה, אפשר היא שתהיה התחלתה בניסים ונפלאות, "כימי צאתך מארץ מצרים"²⁰, או שתהיה ההתחלה טבעית כדברי חז"ל בכמה מקומות, שתהיה הצלחתן של ישראל קמעא קמעא. ולפי דברינו הדבר תלוי במצבן של ישראל הרוחני, כי בהיותנו דבקים ביראת ה' בשמירת המצוות ותלמוד תורה, שמזה יתיישרו המידות ונועם האמונה ודעת ה' ימלא את הלב, אז הוא שלמות גדולה יתחשב אם נהיה אנחנו העוסקים במצווה זו של הרמת קרן ישראל. ובוודאי תפארת גדולה והדר לאומי הוא לנו בהיותנו אנחנו העוסקים בבניין בית ישראל...²¹

¹⁷ עין־אי"ה ברכות א: קמג.

¹⁸ הושע יא א.

¹⁹ מיכה ז טו.

אכן, בזמנו השתדל מרן הרב זצ"ל רבות למען הצהרת בלפור, שביטאה את הכרת האומות בבעלותנו ההיסטורית על הארץ והיותה בסיס לתנועת ההתיישבות של חובבי ציון. השתדלות זו הייתה השתדלות אנושית למען השגת מטרה אנושית שכל כולה "סיבה אמצעית" בגאולה, בלשון הר"ן בדרשותיו. באיגרותיו זירז גם אחרים להרבות בהשתדלות בבניין הארץ וקירוב הגאולה ככל הניתן, ולא להסתמך על נסים.²

אמנם בכל מפעל ההשתדלות הגדול הזה, פיעמה הכרה ברורה ונוקבת של "זוכרת את ה' אלקיך", כפי שמבטאים דברי הרב זצ"ל באיגרתו לחביבו הרב משה זיידל ז"ל:

אתחלתא דגאולה ודאי הולכת ומופיעה לפנינו, אמנם לא מהיום התחילה הופעה זו, רק מאז התחיל הקץ המגולה להיגלות מעת אשר הרי ישראל החלו לעשות ענפים ולשאת פרי לעם ישראל אשר קירבו לבוא התחילה אתחלתא זו, ועיני כל חודר ברוח דעת היו תמיד נשואות כי יד ה' הנוהגת כל מסיבות דורים תפליא פלאותיה להביא את ההתחלה הזאת למעלה יותר רוממה, והפלא הזה קם ויתא בימינו לעינינו, לא על ידי מעשה אדם ותחבולותיו כי אם על ידי מפלאות תמים דעים, "בעל מלחמות מצמיח ישועות".^{3א}

מדברי הרב זצ"ל יש לנו ללמוד כיצד צריכים שני הצדדים לבעור בלבו של איש ישראלי: מחד גיסא הידיעה הפשוטה והברורה שיד ה' היא "הנוהגת כל מסיבות דורים" כשם שהיא מנהגת את כל נסיבות חייו של האדם הפרטי. מאידך גיסא יש לנו להאמין בכוחות שנטע בנו ולשמוח על הזכות שחלק לנו להיות שותפים במפעל הטובה הגדולה היורדת לעולם בכל עת ובכל שעה.

אין כאן סתירה. ניתן לחיות במדרגת הר"ן, להשתדל ולפעול במלוא המרץ ועם זאת להישאר באמונה הפשוטה והיסודית שה' הוא הפועל לנו את כל מעשינו. מפני שגם את היכולת האנושית ה' בורא ונותן לאדם, ואם כן גם כשהאדם פעל בכל כוחו נכון הוא לומר שמצד האמת ה' עשה הכול ממש.

על כן, דווקא בדברים שבהם ניכרת פעולת יד האדם והשתדלותו הברוכה ביותר, דווקא עליהם חייבנו חז"ל להודות לה' (כדברי הבן־איש־חי), כדי שמתוך כך נבוא לידי הכרה בכך שיד ה' היא שנתנה לנו כוח לפעול ונבוא בוודאי לידי שמחה ורגשות תודה, ו"עתידה בת קול להיות מפוצצת בראשי ההרים ולומר: כל מי שפעל עם א-ל יבוא וייטול שכרו"^{3ב}. ויהי

² וראה איגרות הראי"ה ח"ב, עמ' שכד.

^{3א} שם ח"ג, עמ' קנה.

^{3ב} ויקרא רבה כז: ב; ירושלמי שבת לט, ב.

רצון שנזכה לתת להן ביטוי בחצרות בית ה' בהקרבת שלמי תודה ואכילתם ברוב עם, במהרה בימינו, אמן.

כל הקרבנות בטלים וקרבן תודה אינו בטל לעולם, שנאמר "אשלם תודות לך" – תודות [=לשון רבים]: כנגד התפילה וכנגד הקרבן.²²